

ISSN 2414-9012
ISSN (Online) 2616-8766

НАУКОВИЙ
ВІСНИК

HISTORY
JOURNAL

ЧЕРНІВЕЦЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ
ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

OF YURIY FEDKOVYCH
CHERNIVTSI NATIONAL
UNIVERSITY

Рік заснування 1996

Foundation year 1996

№ 1/2022 (55)

№ 1/2022 (55)

ІСТОРИЯ

HISTORY
SCIENCES

Чернівці
Чернівецький національний
університет
2022

Chernivtsi
Chernivtsi National
University
2022

Друкується за ухвалою вченої ради
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
*Журнал входить до переліку наукових фахових видань
України з історичних наук категорії «Б»*
Наказ Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03. 2020 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 21905-11805ПР від 05.02.2016 р.
Журнал індексується науково-метричною базою *Index Copernicus*
Веб-сайт: <http://hj.chnu.edu.ua>

Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : Історія. Чернівці : Чернівецький університет, 2022. № 1. 172 с.
Ч-49 <https://doi.org/10.31861/hj2022.55>
ISSN 2414-9012
ISSN (Online) 2616-8766

Тематика наукового вісника охоплює питання історії України, всесвітньої історії, політичної історії, археології, етнології, спеціальних історичних дисциплін та краєзнавства.

У збірнику публікуються дослідницькі роботи та рецензії. Статті друкуються українською, російською, польською, румунською, англійською, німецькою та французькою мовами.

Редколегія випуску:

Олександр Филипчук, канд. іст. наук, наук. редактор (Чернівці, Україна);
Олександр Добржанський, д-р іст. наук, заст. наукового редактора (Чернівці, Україна);
Василь Ботушанський, д-р іст. наук, заступник наукового редактора (Чернівці, Україна);
Богдан Боднарюк, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Степан Борчук, д-р іст. наук (Івано-Франківськ, Україна);
Юрій Макар, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Анджеї Гіль, д-р іст. наук (Люблін, Польща);
Роман Дрозд, д-р іст. наук (Слупськ, Польща);
Лізавета Дубінка-Гуца, канд. іст. наук (Копенгаген, Данія);
Оксана Каліщук, д-р іст. наук (Луцьк, Україна);
Мирослав Кметь, д-р іст. наук (Банська Бистриця, Словаччина);
Антоній Мойсей, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Штефан Пурич, д-р іст. наук (Сучава, Румунія);
Олександр Руснак, канд. іст. наук (Чернівці, Україна);
Олександр Сич, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Людмила Стрільчук, д-р іст. наук (Луцьк, Україна);
Вікторія Тельвак, канд. іст. наук (Дрогобич, Україна);
Сергій Троян, д-р іст. наук (Київ, Україна);
Володимир Фісанов, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Михайло Чучко, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Йоханнан Петровський-Штерн, д-р іст. наук (Чикаго, США);
Микола Гуйванюк, канд. іст. наук, відповідальний редактор (Чернівці, Україна).

Адреса редколегії: Україна, 58012, м. Чернівці, вул. Коцюбинського, 2,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, факультет історії, політології та міжнародних відносин, тел. +38-050-538-51-10
e-mail: o.dobrzanskiy@chnu.edu.ua

Published by Academic Council
of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Academic Journal Category «B»
Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine
№ 409 dated 17.03.2020
Certificate of registration KB № 21905-11805IIP dated 05.02.2016
The journal is indexed by scientific-metric base Index Copernicus
Website: <http://hj.chnu.edu.ua>

History Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi :
Ч-49 Chernivtsi University, 2022. № 1. 172 p.
<https://doi.org/10.31861/hj2021.55>
ISSN 2414-9012
ISSN (Online) 2616-8766

The Journal keeps readers up-to-date with concise, thoughtful reviews of key topics on all aspects of the History of Ukraine, World History, Political History, Archeology, Ethnology, Anthropology and Regional Studies.

The backbone of the Journal comprises research and reviews. Languages: Ukrainian, Russian, Polish, Romanian, English, German and French.

Editorial Board:

Oleksandr Fylypchuk, PhD in History, Editor-in-Chief (Chernivtsi, Ukraine);
Oleksandr Dobrzhanskyi, Doctor of History, Deputy Editor-in-Chief (Chernivtsi, Ukraine);
Vasyl Botushanskyi, Doctor of History, Deputy Editor-in-Chief (Chernivtsi, Ukraine);
Bohdan Bodnariuk, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Stepan Borchuk, Doctor of History (Ivano-Frankivsk, Ukraine);
Yurii Makar, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Andrzej Gil, Doctor of History (Lublin, Poland);
Roman Drozd, Doctor of History (Slupsk, Poland);
Lizaveta Dubinka-Guscha, PhD in History (Copenhagen, Denmark);
Oksana Kalishchuk, Doctor of History (Lutsk, Ukraine);
Myroslav Kmet', Doctor of History (Banska Bystrica, Slovakia);
Antonii Moisey, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Stefan Purich, Doctor of History (Suceava, Romania);
Oleksandr Rusnak, PhD in History (Chernivtsi, Ukraine);
Yohanan Petrovsky-Shtern, Doctor of History (Chicago, USA);
Liudmyla Strilchuk, Doctor of History (Lutsk, Ukraine);
Oleksandr Sych, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Victoria Telvak, PhD in History (Drohobych Ukraine);
Serhii Troian, Doctor of History (Kyiv, Ukraine);
Volodymyr Fisanov, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Mykhailo Chuchko, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Mykola Huivaniuk, PhD in History, Executive Editor (Chernivtsi, Ukraine).

Editorial Address: 58012, Chernivtsi, Kotsiubynskyi Str. 2, Ukraine, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, College of History, Political Science and International Studies, Tel. +38-050-538-51-10
e-mail: o.dobrzhanskiy@chnu.edu.ua

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Юрій М. ЕТНІЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ЇЇ УКРАЇНСЬКИЙ РІЗНОВИД	6-12
Yurii M. ETHNIC IDENTITY AND ITS UKRAINIAN VARIETY	6-12
Балух О. КОЗАЦЬКІ ПОХОДИ КІНЦЯ 70-х РОКІВ XVI ст. В МОЛДАВІЮ: ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТА РЕАЛІЇ	13-22
Balukh O. COSSACK CAMPAIGNS OF THE LATE 70s OF THE 16th CENTURY TO MOLDAVIA: INTERPRETATIONS AND REALITIES	13-22
Христан Н. ВІД ІСТОРІЇ ДО ПОЛІТИКИ: КНЯЗЬ ТА КОРОЛЬ РУСИ ДАНИЛО РОМАНОВИЧ У НАРОДНИЦЬКІЙ ІСТОРИЧНІЙ УЯВІ	23-33
Khrystan N. FROM HISTORY TO POLITICS: PRINCE AND KING OF RUS DANYLO ROMANOVYCH IN NARODNYK'S HISTORICAL IMAGINATION	23-33
Гуйванюк М., Королько А. ОСОБИСТІСНЕ СТАНОВЛЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ СЕНЯ ГОРУКА	34-41
Huivaniuk M., Korolko A. PERSONAL FORMATION AND THE FORMATION OF SEN HORUK'S WORLDVIEW	34-41
Зубко О. ПРАЗЬКЕ ПОВСЯКДЕННЯ ПРОФЕСОРА ВАСИЛЯ СІМОВИЧА (1923 – 1933)	42-50
Zubko O. PRAGUE EVERYDAY LIFE OF PROFESSOR VASYL SIMOVYCH (1923 – 1933)	42-50
Стрільчук Л. ЛУЦЬК У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД: ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА ОСВІТНІ ЗАКЛАДИ	51-59
Strilchuk L. LUTSK IN THE INTERWAR PERIOD: FEATURES OF THE UKRAINIAN EDUCATIONAL PROCESS AND EDUCATIONAL INSTITUTIONS	51-59
Руснак О. РОЗВИТОК ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ І ХОТИНЩИНИ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД	60-67
Rusnak O. DEVELOPMENT OF FOOD INDUSTRY OF NORTHERN BUKOVYNA AND KHOTYN REGION IN THE INTERWAR PERIOD	60-67

ХОТИН 1621: ВІЙНА, МІФ І ПАМ'ЯТЬ

Чучко М. УЧАСТЬ МОЛДАВІЇ І ВАЛАХІЇ У ХОТИНСЬКІЙ ВІЙНІ 1621 РОКУ	68-88
Chuchko M. PARTICIPATION OF MOLDOVA AND WALLANIA IN THE KHOTYN WAR OF 1621	68-88
Степанков Вал., Степанков Віт. ПОЛЬСЬКО-ТУРЕЦЬКА ВІЙНА 1620–1621 РОКІВ: МІФИ Й ІСТОРИЧНА ДІЙСНІСТЬ	89-107
Stepankov Val., Stepankov Vit. THE POLISH-TURKISH WAR OF 1620–1621: MYTHS AND HISTORICAL REALITY	89-107

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Карліна О., Малєончук Н. ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНА СИТУАЦІЯ В ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ В ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ XV ст.	108-118
Karlina O., Maleonchuk N. THE CHURCH AND RELIGIOUS SITUATION IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE IN THE FIRST THIRD OF THE 15th CENTURY	108-118
Піддубний І. НАУКА І ПОЛІТИКА У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ ІОНА ЯНКУ НІСТОРА	119-136
Piddubnyi I. SCIENCE AND POLITICS IN THE ION IANCU NISTOR CREATIVE LEGACY	119-136

ЕТНОЛОГІЯ

- Кухаренко О.** СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ 137-144
Kukhareno O. STRUCTURAL AND FUNCTIONAL RESEARCHES OF UKRAINIAN WEDDING RITUALS 137-144
- Воротняк І.** БУКОВИНСЬКІ ЛИПОВАНИ: ПОЯВА НА ТЕРИТОРІЇ КРАЮ І ЗНАЧЕННЯ ЕТНОНІМА В УСНІЙ ТРАДИЦІЇ 145-154
Vorotniak I. THE BUKOVYNIAN LIPOVANS: EMERGENCE ON THE TERRITORY OF THE REGION AND THE MEANING OF THE ETHNONYM IN THE ORAL TRADITION 145-154

ПУБЛІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ

- Ковалець Т.** «ВІЙСЬКО ТАКЕ, ЯКОГО ЩЕ ПОЛЬЩА НЕ МАЛА». МАЛОВІДОМІ ДОКУМЕНТИ З ПЕРЕДОДНЯ БЕРЕСТЕЦЬКОЇ БИТВИ 1651 РОКУ (ПУБЛІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ) 155-164
Kovalets T. «SUCH ARMY POLAND HAS NOT HAD YET». LITTLE-KNOWN DOCUMENTS FROM THE BATTLE OF BERESTECHKO OF 1651 (PUBLICATION OF HISTORICAL SOURCES) 155-164

РЕЦЕНЗІЇ

- Яценюк Ф.** РУХАЄТЬСЯ СВІТЛОМ» (лат. A lumine motus) – ПРИЛАД ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ СТОРІН ГОРИЗОНТУ Й ЧАСУ. РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ: Микола Ільків. Портативний сонячний годинник із Хотинської фортеці: атрибуція, особливості використання, просторово-часовий контекст. Чернівці: Технодрук, 2019. 208 с. 165-167
Yatseniuk F. «MOVING by LIGHT» (lat. A lumine motus) – A DEVICE FOR DETERMINING THE SIDES OF HORIZON AND TIME. Book review: Mykola Ilkiv. Portable Sundial from the Khotyn Fortress: Attribution, Usage Features, Space-time Context. Chernivtsi: Technodruk, 2019. 208 p. 165-167
- Глібіщук М.** РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ: Menkouski V., Šmigel' M., Dubinka-Hushcha L. «THE HUNGER GAMES»: Ukrainian Famine of 1932–1933 in History, Historiography and Historical policy. Banská Bystrica: Belianum, 2020. 270 p.; Меньковський В., Шмигель М., Дубинка-Гуша Л. «Голодные игры». Украинский голод 1932–1933 гг. в истории, историографии и исторической политике. Банска-Бистрица: Belianum, 2020. 270 с. 168-169
Hlibischuk M. BOOK REVIEW: Menkouski V., Šmigel' M., Dubinka-Hushcha L. «THE HUNGER GAMES»: Ukrainian Famine of 1932–1933 in History, Historiography and Historical policy. Banská Bystrica: Belianum, 2020. 270 p.; Меньковський В., Шмигель М., Дубинка-Гуша Л. «Голодные игры». Украинский голод 1932–1933 гг. в истории, историографии и исторической политике. Банска-Бистрица: Belianum, 2020. 270 с. 168-169
- Гуйванюк М., Руснак О.** РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ: Олексій Кошель. Духовенство Правобережної України в національно-культурному і духовно-освітньому відродженні (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) : монографія / за ред. О.В. Добржанського. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2022. 576 с. 170-171
Huivaniuk M., Rusnak O. BOOK REVIEW: Oleksii Koshel. The Orthodox Clergy of Right-Bank Ukraine in National, Cultural, Spiritual and Educational Revival (Second Half of the 19th – Beginning of the 20th Centuries) : monograph / ed. O.V. Dobrzhanskyi. Kamianets-Podilskyi : «Drukarnia «Ruta», 2022. 576 p. 170-171

© Микола Гуйванюк* (Чернівці),
© Олександр Руснак** (Чернівці)

РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ: Олексій Кошель. Духовенство Правобережної України в національно-культурному і духовно-освітньому відродженні (друга половина XIX – початок XX ст.) : монографія / за ред. О.В. Добржанського. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2022. 576 с.

Дослідження появи і розвитку в надрах панівної на українських територіях Православної російської церкви опозиційного духовенства та віруючих є актуальним науковим завданням для сучасної історичної науки. Інкorporація Правобережної України до Російської імперії наприкінці XVIII ст. призвела до поступової втрати національних рис та самобутності обрядової сфери в релігійно-духовному житті, насадження політики зросійщення українських епархій Православної російської церкви та повної залежності церкви від державного впливу. Однак у другій половині XIX – на початку XX ст. частина духовенства українських епархій займалася активною діяльністю щодо запровадження богослужінь українською мовою, перекладів рідною мовою проповідей та Святого Письма, відродження національних обрядів і традицій, що ставало основою для подальшого процесу відродження Української автокефальної православної церкви.

Саме тому тема рецензованої монографії «Духовенство Правобережної України в національно-культурному і духовно-освітньому відродженні (друга половина XIX – початок XX ст.)», поза сумнівами, є актуальною і значною мірою доповнює історіографію досліджень розвитку українського національно-духовного відродження та участі в ньому представників православного духовенства.

Дослідження базується на широкій джерельній базі архівних матеріалів, опублікованих документів, мемуарів, періодиці та творчій спадщині діячів українського національно-духовного відродження. Автором було введено до наукового обігу значну кількість архівних документів, зокрема матеріалів Центрального державного історичного архіву України (м. Київ), Центрального державного архіву вищих органів влади і управління (м. Київ) та Російського державного історичного архіву (м. Санкт-Петербург).

Монографія складається із семи розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури.

Аналізуючи історіографічні розробки досліджуваної наукової проблеми, автор об'єктивно вказує на схожість оцінок російських істориків імперської доби та переважної більшості істориків сучасної Росії, які заперечують сам факт існування українського національно-духовного відродження у XIX – на початку XX ст. Натомість у роботі детально проаналізовано науковий доробок вітчизняних та зарубіжних істориків, які розглядають діяльність патріотично налаштованого духовенства як цілісний феномен в історії України, який привів до появи УАПЦ. Втім, на нашу думку, при розгляді стану вивчення проблеми автору варто було б більш детально зупинитися на огляді мемуарної літератури як одного із цінних джерел при вивченні протестних рухів молоді духовних навчальних закладів.

У другому розділі монографії автор розглядає передумови участі представників духовенства в українізації та демократизації церкви і в реформаційних процесах у суспільстві. Цілоком

* к.і.н., доцент кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

PhD in History, Associate Professor, Department of History of Ukraine, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

orcid.org/0000-0002-1614-6173

e-mail: buk6@ukr.net

** к.і.н., асистент кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

PhD in History, Assistant Professor, Department of History of Ukraine, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

orcid.org/0000-0003-2921-3029

e-mail: o.rusnak@chnu.edu.ua

обґрунтованими є висновки щодо значення спадкових священницьких родин у збереженні традицій українського православ'я, веденні богослужінь українською мовою та реформування ПРЦ. Саме із цього середовища вийшла значна кількість діячів національно-культурного відродження та боротьби за автокефалію української церкви (В. Гречулевич, Ю. Сіцинський, С. Руданський, А. Свидницький, І. Нечуй-Левицький, С. Єфремов, В. Біднов та ін.).

У третьому та четвертому розділах розглядаються протестні та революційні рухи у закладах духовної освіти другої половини XIX ст., рух духовенства за українізацію церкви та соціально орієнтована діяльність православного духовенства. Базуючись на значних архівних матеріалах, розглядаються протестна та революційна діяльність молоді у Подільській і Волинській духовних семінаріях та Київській духовній академії, організація в них таємних гуртків проукраїнського спрямування, поширення нелегальної літератури тощо. Аналізується роль в українізації церкви подільського протоієрея В. Гречулевича, який опублікував низку видань українською мовою, зокрема «Проповіді малоросійською мовою» та «Катехізичні бесіди».

Окремо варто відзначити, що у розділах монографії вперше вводяться до наукового обігу невідомі факти про спроби перекладу Св. Письма українською мовою випускника Подільської духовної семінарії Володимира Родневича.

У зазначених розділах аналізується також діяльність духовенства із захисту селян від дій поміщиків і чиновників, підтримки селянських заворушень, страйків у час проведення аграрної реформи 1861 р. та російської революції 1905–1907 рр. Однак, на нашу думку, авторам було б доцільно більш детально проаналізувати таку діяльність православного духовенства у період проведення аграрної реформи.

У п'ятому розділі монографії автор детально розглядає питання ролі духовенства у розвитку освіти в Правобережній Україні, розвитку науки і краєзнавства та культури України. Окремо варто відзначити багату джерельну базу та належні висновки при розгляді участі представників духовенства у проведенні історичних досліджень єпархій, описів церков, парафій, монастирів і створення єпархіальних історико-статистичних комітетів та інших наукових об'єднань. Обґрунтованими є висновки, що всупереч офіційній позиції Синоду представники православного духовенства Правобережжя розширили межі досліджень, сприяли становленню національного краєзнавства та підготували багатьох відомих науковців і діячів національного відродження.

У шостому та сьомому розділах монографії розглядаються питання участі патріотичного духовенства в подіях російської революції 1905–1907 рр., їх діяльність із реформування православної церкви, українізації богослужінь та духовної освіти, відродження національної культури, що заклало основи для відновлення автокефалії української церкви. Заслужують особливої уваги матеріали розділів про роботу головної редакційної комісії в Кам'янці-Подільському на чолі з єпископом Парфенієм (Левицьким), якою було підготовлено й видано переклад українською мовою чотирьох Євангелій. При цьому низка зазначених матеріалів запроваджується до наукового обігу вперше.

У висновках монографії зазначається, що у другій половині XIX – на початку XX ст. Православна російська церква повністю залежала від російського самодержавства, слугувала інструментом політики русифікації і активно протидіяла появі в середовищі духовенства опозиційних рухів та спроб відродження традицій українського православ'я й українізації православної церкви. Однак у вказаний період об'єктивно склалися умови, коли в середовищі православного духовенства, учнівської молоді духовних навчальних закладів зростали національно свідомі діячі, які виступили за переклади українською мовою Св. Письма, українізацію духовної освіти і церковного життя, відродження традицій українського православ'я. Головним підсумком діяльності церковно-реформаторського руху стала підготовка кадрів з числа патріотично налаштованого українського духовенства, які взяли на себе місію створення УАПЦ під час Української революції 1917–1921 рр.

Загалом монографія О. М. Кошеля є завершеною науковою працею, у якій пропонується вирішення актуальної наукової проблеми. Матеріали роботи базуються на значній джерельній базі, становлять науково-теоретичний і практичний інтерес, зокрема можуть використовуватися для розробки рекомендацій органам державної влади для вдосконалення регулювання державно-церковних відносин в Україні.

Наукове видання

Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича:
Ч-49 Історія. Чернівці : Чернівецький університет, 2022. № 1. 172 с.
ISSN 2414-9012

Літературний редактор ***Звенигородська Л. В.***
Комп'ютерна верстка ***Басараба А. Т.***

Підписано до друку 03.06.2022. Формат 60x84/8.
Папір офсетний. Друк різнографічний. Умов.-друк. арк. 00,0.
Обл.-вид. арк.00. Тираж 100. Зам. ____.

Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету.
58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.
e-mail: ruta@chnu.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 891 від 08.04.2002.